

Sofokles'in günümüze kalan en tanınmış üçlemesinin (trilogya) sonuncu halkası olan **Antigone** –diğerleri **Kral Oidipus** ve **Oidipus Kolonos'ta**- bugün bizlere pek tuhaf gelen bir öyküden söz eder. *Antigone* ölen kardeşini gömdüğü için öz dayısınınca ölüm cezasına çarptırılır. Yasaya karşı gelmekte gösterdiği kararlılık kendisiyle birlikte üç kişiyi ölüme sürükler. Yasa koyucu olan ve yasaya bağlılık konusunda en az *Antigone* kadar kararlılık gösteren dayısı *Kreon* ise acı ve pişmanlık içinde sürecek bir hayata mahkum olmuştur. Tragedyanın *olay dizisi* şöyledir:

### Oyun başlamadan önce:

*Antigone*'nin erkek kardeşleri *Polineikes* ve *Eteokles* Tebai'yi birer yıl süreyle dönüşümlü olarak yönetmektedirler. Ancak *Eteokles* sırası geldiği halde krallığı *Polineikes*'e vermek istemez; bunun üzerine *Polineikes* Argos ordusunun yardımıyla Tebai'yi kuşatır, çıkan çatışmada iki kardeş birbirlerini öldürürler. Tahta geçen dayıları *Kreon* *Eteokles*'i törenle gömdürür; fakat yabancı bir devletle işbirliği yaptığı için "hain" gözüyle baktığı *Polineikes*'in gömülmesini yasaklar. *Polineikes*'in cesedi tüm hainlere ibret olsun diye kurda kuşa bırakılır. Herhangi bir gömme girişimi ölümle cezalandırılacaktır.

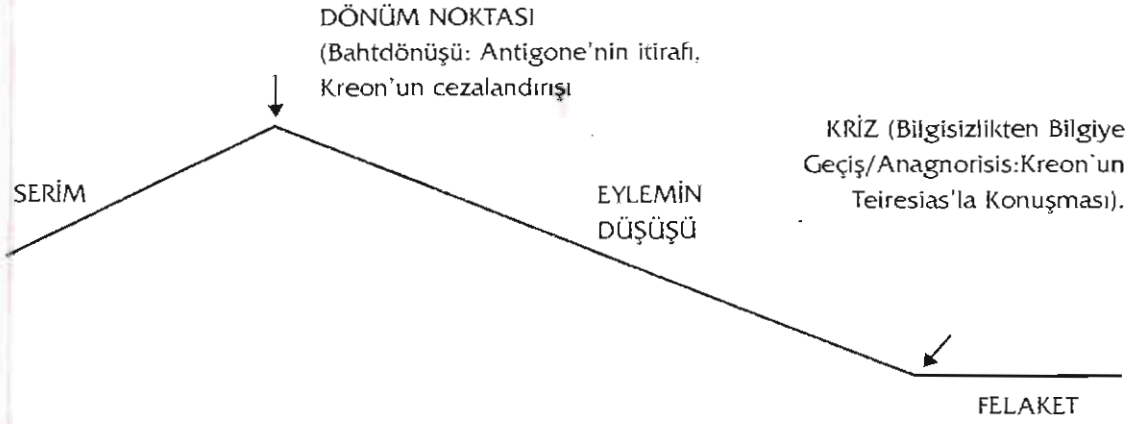
### Oyun başladığında:

- *Antigone*, kız kardeşi *İsmene*'ye *Polineikes*'i gömeceğini söyler; kendisine yardım edip etmeyeceğini sorar. *İsmene* reddeder, *Antigone*'yi vazgeçirmeye çalışır, başarmayınca kimseye söylemeyeceğini belirtir (*İsmene hem kadınların erkeklere karşı gelmemesi gerektiğini, hem de yasaları çiğnememeleri gerektiğini söylüyor*).
- *Muhafız Kreon*'a *Polineikes*'in gömüldüğünü haber verir; yapanı görmemiştir.
- *Antigone* kardeşini gömerken yakalanır ve *Kreon*'un huzuruna getirilir.
- *Antigone* suçunu kabul eder.

- *Kreon* getirilen *İsmene*'yi de suçlar.
- *İsmene*, *Antigone* kabul ederse suçu paylaşmaya hazır olduğunu söyler; *Antigone* kabul etmez.
- *Kreon*, hem oğlu *Haimon*'un nişanlısı, hem de yeğeni olan *Antigone*'yi ölüm cezasına çarptırır.
- *Antigone* ve *İsmene* evlerine kapatılır.
- *Haimon* *Kreon*'a *Antigone*'yi bağışlamazsa onunla birlikte kendisinin de öleceğini söyler; *Kreon* kabul etmez.
- *İsmene*'yi cezalandırmaktan vazgeçen *Kreon*, *Antigone*'yi kayalara oyulmuş bir mezara diri diri gömerek cezalandırmaya karar verir.
- Muhafızlar *Antigone*'yi kaya mezarına götürürler; *Antigone* götürülürken bile pişmanlık belirtmez.
- Kahin *Teiresias* *Kreon*'a *Polyneikes*'in cesedine verdiği cezayı kaldırmasını söyler; davranışlarındaki aşırılığın onu felakete götüreceğini söyleyerek uyarır.
- Kuşkuya kapılan *Kreon*, *Antigone*'yi cezalandırmaktan vazgeçmeye karar verir.
- *Haberci*, *Haimon*'un kendini öldürdüğünü bildirir.
- *Öridike*'nin (*Kreon*'un karısı) sorması üzerine *Haberci*, *Antigone*'nin intihar ettiğini gören *Haimon*'un, *Antigone*'yi çıkarmaya gelen *Kreon*'a saldırdığını, *Kreon* sakınca kendini öldürdüğünü anlatır.
- *Kreon* *Haimon*'un cesedini taşıyarak gelir.
- *Öridike* kendini öldürür.
- *Kreon* pişmanlık ve acıyla kendini lanetler.
- Oyunun sonundaki "Ey insan, temkinli bir akıl mesut olmanın birinci şartıdır; Tanrılara saygı göstermeyi asla unutma!" sözleriyle de (epilog:sonsöz) vurgulandığı üzere, **Antigone**'de trajik eylemi vareden, hem *Antigone*'de hem de *Kreon*'da görülen ölçüsüz, aşırılığa varan davranış tarzıdır (hibris). *Antigone* başkaldırısını kendi ölümü pahasına sürdürdüğü, *Kreon* ise yasalarını yeğeni *Antigone*'nin ölümü pahasına savunduğu ve her ikisi de hiçbir biçimde uzlaşmaya yanaşmadıkları için trajik bir sona sürüklenir ve çevrelerini de sürüklerler.

Tragedyanın *olay dizisi* (dış eylemi), G.B. Tennyson'ın Yunan tragedyalarındaki eylem şemasına uymaktadır:<sup>1</sup>

<sup>1</sup>Tennyson, G.B., *An Introduction to Drama*, Holt, Rinehart and Wiston, New York, 1967, s.23.



Tennyson, Yunan tragediyalarında dönüm noktasının göreceli olarak erken ortaya çıkmasını iki nedene bağlar: İlki, sahnedeki eylemin oyunun kapsadığı (tüm)öykünün ancak son birkaç saatini içermesidir, bu nedenle eylemin yükselmekte olduğu sürecin büyük bir bölümü oyun başlamadan önce gerçekleşmiştir. İkinci neden ise, Yunan tragediyalarının konularının halkın çok iyi bildiği Yunan mitolojisinden alınmasıdır, bu yüzden oyunlarda serime çok az gereksinim duyulmuştur.<sup>2</sup>

İç eylem açısından bakıldığında, **Antigone**'de iki başat kahraman görülür: *Antigone* ve *Kreon*. Kahramanlar arasındaki yakın akrabalık bağı, çatışmayı güçlendirerek dramatik etkiyi yoğunlaştırır. Tragedyaya adını veren *Antigone*'ye karşın, *Kreon*'un içinde bulunduğu durum *Antigone*'den daha trajiktir. Güngör Dilmen, merkezinde iki trajik kahraman bulunan **Antigone**'nin, bu özelliğiyle Aristoteles'in **Poetika**'da ortaya koyduğu tragedya biçiminin dışında olduğunu belirtir. Bu yargıya katılmamak mümkün değildir. Baş oyun kişileri bağlamında tragedyanın iç eylemsel gelişimi şöyledir:

#### Antigone'nin Eylemleri Yönlendiren

##### Temel Nedenler

1. Kardeşlik bağı.
2. Kreon'un yasalarının dünyevi (gelip geçici) olduğunu düşünmesi.

#### Antigone'de İç Eylem

- Kardeşini gömmeye karar verir.

(Antigone'nin şu sözleri, davranışının nedenlerini başka hiçbir açıklamaya gerek duymaksızın ortaya koyuyor:

"KREON-Demek karşı geldin bana, yaşamı çığnedin?

ANTIGONE-Evet öyle, çünkü Zeus böyle bir yasa

#### Kreon'un Eylemleri Yönlendiren

##### Temel Nedenler

1. Yöneticisi olduğu devletin düzenini ve istikrarını koruma kaygısı.
2. Kahin Teiresias'ın kılavuzluğuna duyduğu güven.

#### Kreon'da İç Eylem

- Emirlerine karşı gelenin yeğeni Antigone olduğunu öğrenince geri adım atmaz.

(Çünkü Antigone kararlılık içindedir. Kreon, kanbağı bile olsa özellikle bir kadının karşısında gerilemenin onu halkın gözünde küçük düşüreceğini hesaplar.

Kreon'un Antigone'nin saldırısına kararlılıkla karşı durması, başlayan çatışmayı sürdürür.)

<sup>2</sup>A.g.y., s.23.

koymamış, ne de Adalet denen Tanrıça buyurmuş böyle bir şey insanlara. Senin buyrultunun da bir ölümlüye Tanrıların başlangıçsız sonsuz yasalarına karşı gelme gücünü vereceğine inanmıyorum. Kağıda geçmemiştir onlar dünden bugüne değişen emirler değil, ne zamandan kaldıklarını kim söyleyebilir? Ne var ki yaşıyorlar. asıl bu yasaları çiğneyemem, bir ölümlüye boyun eğeyim derken Tanrıların kargısına uğramak istemem."<sup>3</sup> "...Bunu bana yaptıran töre neydi? Kocasını ölen kadın yeniden evlenebilir, ilk çocuğu ölmüşse başka çocuklar edinebilir ama anam babam çoktan gömülmüşse bana ikinci bir kardeşi kim verebilir? Kardeş azizdir. İşte ben bu yasayı gözettiğim için, sevgili kardeşim Kreon beni suçlu saydı."<sup>4</sup> Antigone kararından itibaren, gömmeyi yasaklayan Kreon yasalarıyla çatışmaya girmiştir.)

#### **Başkaldırı**

- İsmene'ye işbirliği önerir.  
(Önerisinin nedeni korkması değildir. İsmene'nin de kendisi gibi Polineikes'e karşı sorumlu olduğunu düşünmektedir.)

İsmene'nin tavrı, Antigone'yi eylemi konusunda hiç etkilemez.)

#### **Kararlılık**

- Kreon'un karşısında suçu kabul eder.  
(Çünkü Antigone cezasının ölüm olduğunu bile bile eylemiştir. Kreon'un yasalarının geçici -hatta keyfi-, onu yönlendiren yasalarınsa öncesiz ve sonsuz olduğunu düşünmektedir.)

#### **Kararlılık**

- İsmene'nin suçu ve cezayı paylaşma önerisini reddeder.  
(İsmene'yle yaşam ve ölüm gibi karşıt kutuplarda bulduklarını düşünmektedir.)

İsmene'nin tavrı Antigone'yi etkilemez. Ancak İsmene-Antigone çatışmasını kesin bir biçimde Antigone kazanmıştır.)

#### **Kararlılık**

- Mezanna götürülürken Antigone'de değişik bir tepki görüyoruz. Kaybettiği maddi yaşamın hazlarına özlemle doludur, acı içindedir, ancak yine de kin kusmaz.

#### **Karşı duruş ve başkaldırını yok etme çabası**

- Oğlu Haimon'a kulak vermez.  
(Çünkü onun Antigone'ye olan zaafından dolayı yanığı içinde olduğunu düşünmektedir.)

#### **Kararlılık**

- Teiresias'ın fikrini değiştirmesine neden olur.  
(Çünkü Teiresias'ın yanıldığı görülmemiştir.)

#### **Kuşku ve kararsızlık**

#### **Vazgeçiş**

- Antigone'yi kendi elleriyle serbest bırakmaya gittiğinde, hem onun hem oğlunun ölümüne tanık olur. İçine düştüğü acı, Haimon'un ölümünü öğrenen karısı Öridike'nin intiharıyla katmerlenir.

(Çünkü kendi hatası yüzünden, en yakınlarını kaybetmiştir. Finalde Kreon'u tam bir pişmanlık içinde görürüz:

"KREON - (Kollarında Haimon'un cesedi vardır.)

Ah, körü körüne işledim bu günahı başımsızlık yok, teselli kabul etmez beni yıkan oğlumun ahı. Seyredin İbretle Thebailılar öldürenle ölen, babayla oğul inatçı katı ruhum ne acı bir meyve verdi!

(...)

günah benim, ah, yalnız benim!"<sup>5</sup>)

#### **Acı ve pişmanlık**

<sup>3</sup>Dilmen, Güngör, *Eski Yunan Tragedyaları 1*, MitosBoyut Yayınları, İstanbul, 1997, s.81.

<sup>4</sup>A.g.y., s.99.

<sup>5</sup>A.g.y., s.111.

(Antigone en başından beri cezasının ölüm olduğunu bilmektedir ve sonuna dek en ufak bir kuşkuyla kapılmaksızın eylemini sürdürür.)

#### **Kararlılık ve yaklaşan ölümün verdiği acı**

Görüldüğü gibi, oyunun başından sonuna dek *Antigone*'de hiçbir değişim yoktur; *Kreon*'sa yavaş yavaş geriler ve fikrini değiştirir, ancak çok geç kalmıştır. *Antigone* de *Kreon* da etkin karakterlerdir. Düşünceleri ve davranışlarıyla olayların akışını doğrudan yönlendirirler. Her ikisinin de kararlılık içinde oluşu asal eylemi trajik eyleme dönüştürmüştür. İkisi de davranışlarına karşılık ağır bedeller öderler. *Antigone*'nin yaşamını yitirmesine karşılık, *Kreon* da dayanılması olanaksız acılar içinde yaşayacaktır. Öyleyse *Antigone-Kreon* çatışmasını kim kazanmıştır gerçekten? G. Thompson'a göre, Eski Yunan tiyatrosunun gelişimini büyük oranda devlet politikasına borçlu olduğu düşünülürse, tragedya kahramanlarında görülen ve trajik eyleme yol açan en yaygın hata olan "hibrisin", yani "aşırılığın", dönemin yönetim anlayışıyla, egemen ideolojik ve kültürel değerleriyle yakından ilişkili olduğu ortaya çıkar. Buna göre hibrisi yüzünden korkunç bedeller ödeyen kahramanlar ve onların serüvenleri aracılığıyla, hibris temasının karşıtı olan "sofrozin" yani "ılımlılık" teması olumlanır. İlimlilik, elindekiyle yetinme, sahip olunandan fazlasına göz dikmeme ise, yöneten kesimin yönetilenlerden her dönemde beklediği davranış tarzlarıdır.<sup>6</sup> Bu noktadan yola çıkarak, klasik bir yaklaşımla, Sofokles'in **Antigone** tragedyasında hem *Antigone*'ye hem de *Kreon*'a eleştirel yaklaştığını düşünebiliriz. Her iki kahraman da çıkış noktalarında haklıdırlar, ancak davranışlarında "aşırılığa giderek" kendileri ve yakın çevreleri için yıkıcı sonuçlar yaratmışlardır.

**Antigone** ilginç öyküsüyle hemen her dönemde dikkati çeken ve farklı yorumlara açık bir yapıt olmuştur. Örneğin, 1998/99 tiyatro sezonunda Trabzon Devlet Tiyatrosunda Osman Coşkun Irmak'ın dramaturgisini yaptığı ve yönettiği **Antigone**'de *Antigone* eylemini tanrısal yasalara dayandırdığı için, *Kreon*'sa yönettiği toplumun düzenini savunan bir yönetici olduğu için, çatışma, yeryüzü yasalarının ve ilahî yasaların savunucuları arasındaki çatışma olarak ele alınmış ve böylece yorum ülkemizin güncel siyasal durumuyla çakıştırılmıştı.<sup>7</sup>

Kanımcı, *Antigone*'nin ölen kardeşinin –ve dolayısıyla kendisinin- onurunu korumaya çalışırken yaşamını kaybetmeyi göze alıştı tartışılması gereken bir davranıştır. *Antigone* oyun boyunca hedefine kilitlenmiş gibidir. Hiçbir uzlaşma önerisi getirmez, en ufak bir geri adım atmaz. Neyle savaştığını ve yenileceğini bile bile çatışmaya girmesi davranışını saygın kılar. Ancak nasıl açıklarsa açıklasın, eylemi son çözümlemede kendi yaşamına yöneliktir; bir tür öz saygısızlıktır. Bu açıdan yönelişi akılcı değildir. Bugünün gözüyle *Antigone*'ye baktığımızda onda hiç kuşkusuz olumlayabileceğimiz tek yan çıkış noktasıdır; yani kendisinin ve yakınlarının onurunu koruma savaşıdır. *Antigone* onurunu

<sup>6</sup>Thompson, George, Çev: Mehmet H. Doğan, *Aiskhylos ve Atina*, Payel Yayınları, İstanbul, 1990, s.401.

<sup>7</sup>Irmak, Osman, Coşkun, "Antigone Üzerine", *Antigone*, Trabzon Devlet Tiyatrosu Oyun Broşürü, 1998.

---

koruma uğruna ölüme gitmiştir. Oysa onur ancak yaşayan insanların işine yarayacak bir değerdir, ölülerin değil.

*Kreon* da *Antigone* gibi çıkış noktasında haklıdır. Onun yanlıgısı, yasalarının doğrudan kendi iradesini temsil eden ve bir süre sonra keyfiliğe varan yapısındadır. Yönettiği toplumun düzenini korumaya çalışan bir yönetici olarak *Kreon* her dönemde olumlanabilir. Bunun yanında *Kreon*'a birey olarak baktığımızda olumlayabileceğimiz bir başka değer daha görebiliriz: Değişebilme. *Kreon* hatasını görebilmiş, doğru davranma kararı verebilmiştir. Ancak çok geç kalmıştır.

Çağdaş yaşamın gerekleri açısından, her ne kadar *Kreon*'un davranışı daha anlaşılır ve kabul edilebilir gibi görünse de, onurlu *Antigone* insanın varoluş serüveninin baş kahramanlarından biri olarak yüreklerimizde yaşamaya ve bizi büyülemeye devam edecektir.



---

## **KAYNAKÇA**

- DİLMEN, Güngör, **Eski Yunan Tragedyaları 1**, MitosBoyut Yayınları, İstanbul 1997.
- ERHAT, Azra, **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1989.
- IRMAK, Osman Coşkun, "Antigone Üzerine", **Antigone**, Trabzon Devlet Tiyatrosu Oyun Broşürü, 1998.
- SOFOKLES, **Antigone**, Çev: Sabahattin Eyüboğlu, Basılmamış Metin.
- TENNYSON, G. B., **An Introduction to Drama**, Holt, Rinehart and Winston, New York 1967.
- THOMPSON, George, **Aiskhylos ve Atina**, Çev: Mehmet H. Doğan, Payel Yayınları, İstanbul 1990.